

The Effect of Foreign Language Teaching on the Promotion of Public Education Teachers' Social Capital: An Empirical Phenomenological Approach

Hossein Khanifar¹, Sajjad Askari Matin^{2*}

1. Professor, Faculty of Management and Accounting, College of Farabi, University of Tehran, Qom, Iran
2. Assistant Professor, Faculty of Language and Literature, Fراهangian Teacher Education University (FTEU), Tehran, Iran

(Received: April 20, 2022; Accepted: August 21, 2022)

Abstract

Recent Local and global studies unanimously recognize the significance of social capital in resolving the challenges of public education in post-Pandemic era. The majority of these studies confirm the increasing and decreasing effect of social capital on the educational community. The present paper has looked at this phenomenon from a new perspective and has sought to investigate the effect of language teaching on the promotion of social capital. To this end, adopting a phenomenological approach, we sought an in-depth and critical understanding of the positive effect of foreign language teaching on the development of Iranian teachers' social capital. The premise was that teachers would use their foreign language learning knowledge, skills, and attitudes – from among the available factors – to improve their and their audiences' social capital. To collect data, eleven public school teachers serving in the state-run schools of Tehran participated in responding to the questionnaires and attending a semi-structured interview. To validate the data, 9 expert professors in the field of teacher training were selected through purposive sampling, whose ideas were sought up to the theoretical saturation level. Then, the collected data were transcribed, coded, and analyzed. As a result of the data analysis, “the overall model of the effectiveness of teaching foreign languages on the improvement of teachers' social capital” emerged in the form of the three categories of individual effect, group-organizational effect, and social and supra-organizational effect, along with 18 main themes and 57 sub-themes. Based on the results of the analysis, the direct and indirect effects of foreign language teaching and learning on strengthening the social capital of teachers appeared in five arenas, namely promoting scientific and cultural participation; developing social network; promoting the sense of individual, collective, and national security; adopting self-initiation in empowerment and promotion of individual-professional identity; and promoting the intercultural and transnational awareness. Based on the attained results, it is suggested that the teachings and concerns of foreign language teaching related to the enhancement and improvement of teachers' social capital should be observed in order to compensate for the challenges of education during the Pandemic – especially in training new teachers and in-service training courses. Moreover, these teachings and concerns need to be regarded in planning, policymaking, and evolution of the curriculum.

Keywords

teachers of the Ministry of Education, phenomenology, Tehran, foreign language teaching, social capital.

* Corresponding Author, Email: matin@cfu.ac.ir

الگوی برآیندی اثربخشی آموزش زبان خارجی بر ارتقای سرمایه اجتماعی معلمان آموزش و پرورش استان تهران: رویکرد پدیدارشناسی تجربی

حسین خنیفر، سجاد عسکری متین^{*۲}

۱. استاد دانشکدگان فارابی دانشگاه تهران

۲. استادیار دانشگاه فرهنگیان، تهران

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۱۶ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۰۴)

چکیده

با مطالعه گزاره‌های بومی و جهانی، اهمیت سرمایه اجتماعی در حل و فصل چالش‌های تعلیم و تربیت در دوره پسا کرونا رخ می‌نماید. در بیشتر این نوشتارها بر نقش فزاینده و کاهنده سرمایه اجتماعی بر جامعه آموزشی صحنه گذاشته شده است. نگاره پیش رو از زاویه‌ای نو به این پدیده نگریسته و در پی واکاوی اثر آموزش زبان بر ارتقای سرمایه اجتماعی معلمان برآمده است. در این راه، همراه با پارادایم تفسیری و استراتژی‌های تحقیق کیفی، با تکیه بر روش پدیدارشناسی تجربی (ون مانن)، به دنبال درک عمیق و ساختاری از اثر فزاینده آموزش زبان خارجی بر سرمایه اجتماعی معلمان بودیم. فرض بر آن بود که معلمان در اثر برخورداری از درون‌مایه‌های (دانشی، مهارتی، و نگرشی) یادگیری زبان خارجی - از مجموعه مؤلفه‌های در دسترس - در ارتقای سرمایه اجتماعی خود و مخاطبان بهره می‌گیرند. برای گردآوری داده‌ها، یازده نفر از معلمان شاغل در استان تهران برگزیده شدند و در پاسخ به پرسشنامه و حضور در مصاحبه نیمه‌ساختاریافته مشارکت کردند. به منظور اعتبارسنجی داده‌ها، با نمونه‌گیری هدفمند، از نظر ۹ استاد صاحب‌نظر در امر تربیت معلم، برای تحصیل اشباع نظری، بهره گرفتیم. سپس، داده‌های گردآوری‌شده مکتوب، کدگذاری، و تحلیل شد. ناظر بر تحلیل داده‌ها، «الگوی برآیندی اثربخشی آموزش زبان خارجی بر ارتقای سرمایه اجتماعی معلمان» در سه مقوله اثرپذیری دایره فردی، اثرپذیری دایره گروهی - سازمانی، و اثرپذیری دایره اجتماعی و فراسازمانی همراه با ۱۸ موضوع اصلی و مجموع ۵۷ موضوع فرعی به دست آمد. بر اساس برآیند تحلیل، آثار مستقیم و غیرمستقیم آموزش و یادگیری زبان خارجی بر تقویت سرمایه اجتماعی معلمان در پنج قلمرو: ۱. ارتقای مشارکت علمی و فرهنگی؛ ۲. توسعه شبکه اجتماعی؛ ۳. تقویت احساس امنیت فردی و گروهی و ملی؛ ۴. خودگامی در توانمندسازی و ارتقای هویت فردی و حرفه‌ای؛ و ۵. ارتقای سطح آگاهی و شناخت میان فرهنگی و فراملی پدیدار شد. بر اساس تجربه به‌دست‌آمده، پیشنهاد می‌شود برای جبران چالش‌های آموزش در دوره همه‌گیری - به‌ویژه در حوزه‌های آموزش نومعلمان و آموزش ضمن خدمت - آموزه‌ها و ملاحظات آموزش زبان خارجی ناظر بر تقویت و ارتقای سطح سرمایه اجتماعی معلمان دیده شود و در سطوح برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری، و تحول برنامه درسی نیز لحاظ شود.

کلیدواژگان

آموزش زبان خارجی، پدیدارشناسی، تهران، سرمایه اجتماعی، معلمان آموزش و پرورش.

مقدمه

بهره‌مندی از آموزه‌های سرمایه اجتماعی^۱ در حل و فصل مسائل جهانی و محلی تعلیم و تربیت یکی از اولویت‌های مهم در پاسداری از فرهنگ تربیت معلم در عصر پساکرونا^۲ و گسترش بی‌امان آموزش مجازی است. بی‌گمان این پدیده برای نظام تربیت معلم^۳ اسلامی- ایرانی فرصت‌ها و چالش‌های پرشماری در پی داشته است. در این میان، آموزش در بسترهای برخط (آن‌لاین)^۴ از سویی موجب افزایش و راحتی دسترسی معلمان به منابع مفید و غیرمفید آموزشی و تربیتی شده است و از دیگر سو وابستگی به فضای مجازی برای کسب اطلاعات و دانش کم‌رنگ شدن نقش شبکه یادگیری داخلی در آگاهی‌بخشی و هدایت تربیتی معلمان را به دنبال داشته است. در این زمینه، تحقق اهداف اجتماعی- فرهنگی^۵ در زمینه‌های مرتبط با رشد آگاهانه فردی و اجتماعی^۶ معلم می‌تواند مخاطره‌آمیز باشد؛ به‌ویژه روبه‌رو شدن معلمان با انبوهی از اطلاعات در بستر تماس با فرهنگ بیگانه^۷ ممکن است آن‌ها را در چارچوب تنگ این اطلاعات محصور کند و مانع از بروز نوآوری، اندیشه‌ورزی عمیق، و در نتیجه نگرستن به پدیده‌های مختلف از زوایا و ابعاد جدید شود. اما از دیگر سو آموزش زبان خارجی^۸ و کمک به تسلط و بهره‌گیری معلمان از توانایی تعاملی در بستر زبان خارجی می‌تواند در افزایش و تعمیق سرمایه اجتماعی ایشان نیز اثرگذار باشد.

بارقه چنین نگاهی را نخستین بار می‌توان در نظریه‌های اجتماعی کالمن^۹ (۱۹۸۸) و بوردیو (۱۹۸۶) در دهه ۹۰ میلادی یافت. اگرچه انگیزه اصلی آن‌ها بازتاب مسائل اجتماعی در فرایندهای آموزشی و تربیتی ناظر بر رویکرد پیشگیرانه در حل مسائل اجتماعی بوده است، امروزه سرمایه اجتماعی با همت نظریه‌پردازان علوم تربیتی به مهم‌ترین انگاره جامعه‌شناختی در چشم جامعه‌شناسان و اندیشه‌ورزان حوزه تعلیم و تربیت بدل شده است. همچنین، این انگاره

-
1. social capital
 2. post-pandemic era
 3. teacher education
 4. learning management systems
 5. social and cultural values
 6. socio-cultural awareness
 7. foregin culture
 8. foreign language teaching
 9. Coleman

در دوره تسلط فناوری و یادگیری در بستر شبکه‌های اجتماعی نگاه ویژه و ژرف‌تری را طلب می‌کند.

بیشتر نظریه‌پردازان این حوزه سرمایه اجتماعی در محیط آموزشی را مجموعه‌ای از داشته‌های تعاملی و ارتباطی میان بازی‌گردانان جامعه آموزشی^۱ - مجموعه‌ای غنی از اهداف و انگیزه‌های عاطفی، نگرشی، منشی، سازمانی ناظر بر تقویت و اعتلای رضایت و یکپارچگی گروهی و بالندگی اعضا - برشمرده‌اند (کالمن ۱۹۸۸؛ کوبرن و راسل ۲۰۰۸؛ بیکر - دوئل و همکاران ۲۰۱۱؛ جانسون ۲۰۱۲؛ فاکس و ویلسون ۲۰۱۵). تا کنون این مؤلفه از مناظر و زوایای گوناگونی بررسی و نقد شده است؛ مواردی همچون اثر سرمایه اجتماعی بر رضایت شغلی معلمان و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، توسعه حرفه‌ای معلمان، بازدهی و بهره‌وری آموزشی معلمان. ناگفته پیداست که اهمیت و جایگاه پرداختن به این مقوله بر سیاست‌گذاران و مسئولان اجرایی آموزش عالی نیز روشن شده است. گذشته از مسائل و چالش‌های همه‌گیر و جهانی مقوله سرمایه اجتماعی در میان جوامع علمی و دانشگاهی، پرداخت محلی و بومی با رویکرد حفظ و اعتلای سرمایه اجتماعی ایرانی - اسلامی جامعه معلمان از مواردی است که تا کنون از دید بسیاری پنهان مانده است؛ مواردی همچون بررسی مخاطرات هویتی معلمان، تحلیل و تفکر انتقادی، و خودگامی و خودکنترلی آموزشی.

در این نوشتار بر آن شدیم تا از میان بسیاری موارد نیازمند دقت نظر و ژرف‌اندیشی، نقش اثرگذار و اثربخش آموزش زبان خارجی بر ارتقای سرمایه اجتماعی معلمان را بررسی و واکاوی کنیم. در ادامه کوشیده‌ایم تا از مجموع مؤلفه‌های فراوان، پراکنده، و گاه ضد و نقیض رویکردی بومی و یکپارچه و منحصر به فرد را برای واکاوی دایره اثربخشی آموزش زبان خارجی بر سرمایه اجتماعی معلمان دنبال کنیم. در این راه بر اساس رویکرد پدیدارشناختی می‌کوشیم تا حوزه اثربخشی آموزش زبان خارجی بر یکپارچگی و تعالی سرمایه اجتماعی - فرهنگی جامعه معلمان آموزش و پرورش را واکاوی و به منظور بازخوانی و ارزیابی سرمایه اجتماعی در میدان آموزش زبان خارجی برای نخستین بار الگویی جامع و بومی را معرفی کنیم.

نظر به مقدمه، مهم‌ترین پرسش‌های پژوهش عبارت است از:

۱. بر اساس مباحث موجود، مؤلفه‌های اصلی و فرعی الگوی اثربخشی آموزش زبان خارجی بر سرمایه اجتماعی معلمان آموزش و پرورش کدام است؟
۲. کدام مؤلفه‌های الگوی نظری از نگاه و تجربه استادان تربیت معلم و معلمان آموزش و پرورش در اثربخشی آموزش زبان خارجی بر سرمایه اجتماعی معلمان پدیدار و دست‌یافتنی است؟

پیشینه پژوهش

سرمایه اجتماعی به مجموعه‌ای از منابع ارزشی اعضای یک گروه اجتماعی برای تحکیم، تعمیق، و بازسازی یکپارچگی سازمانی^۱ گفته می‌شود. به بیان دقیق‌تر، به مجموعه‌ای از منابع (مؤلفه‌های پذیرفته) بالقوه و بالفعل برای تحقق تعلق به یک شبکه اجتماعی-سازمانی و ارتباط پایدار با آن بر اساس شناخت و درک متقابل گفته شده است (بورديو ۱۹۸۶؛ کالمن ۱۹۹۰؛ پوتنام ۲۰۰۰). سرمایه اجتماعی را در حوزه تعلیم و تربیت معلم بخشی از سرمایه حرفه‌ای^۲ معلم در سه بُعد سرمایه انسانی، سرمایه ارتباطی، و سرمایه تصمیم‌سازی برمی‌شمارند (گالوزی گلزیپی ۲۰۱۳؛ هارگریورز و فولان ۲۰۱۵؛ نایکر و همکاران ۲۰۱۶). حوزه سرمایه انسانی تحصیلات و صلاحیت و تجربه کاری معلم، حوزه سرمایه‌سازی توانایی معلم در تصمیم‌گیری‌های آگاهانه و مؤثر و ارزشیابی و واکنش صحیح معلم، و سرانجام سرمایه اجتماعی ساختار تعاملی سازنده معلم در ارتباط با دیگران و همکاران در امر تدریس بر پایه اعتماد و صمیمیت را در بر می‌گیرند (هارگریورز و فولان ۲۰۱۵؛ ریم و ناتن ۲۰۱۶؛ نولان و مولا ۲۰۱۷). جدول ۱ دسته‌بندی رویکردهای مختلف به قلمرو سرمایه اجتماعی در آموزش را نشان می‌دهد.

1. social integrity
2. professional capital

جدول ۱. دسته‌بندی رویکردها به سرمایه اجتماعی در آموزش

مجموعه‌ای از منابع بالقوه یا بالفعل که برای ساخت شبکه‌ای بادوام از روابط اجتماعی نهادینه بر اساس شناخت و احترام متقابل شکل می‌گیرد (کوبرن و راسل ۲۰۰۸؛ جانسون ۲۰۱۲).	پوردیو (۱۹۸۶)	
مجموعه‌ای از منابع گوناگون که برای ساخت شبکه اجتماعی به منظور تقویت یکپارچگی شبکه و تسهیل کنش کنشگران در شبکه اجتماعی ساخته و بازسازی می‌شود (یکر- دوپل و همکاران ۲۰۱۱؛ فاکس و ویلسون ۲۰۱۵).	کالمن (۱۹۹۰)	تعاریف
مجموعه‌ای از منابع برای ایجاد حس هويت مشترك و تعلق دوجانبه به تیم یا گروه است که برای تأمین نیازهای ابزاری و عاطفی شکل می‌گیرد (نولان و مولا ۲۰۱۷؛ برت ۲۰۰۰).	پوتنام (۲۰۰۰)	
ساختاری ^۱ : بُعد ساختاری به الگوی کلی تعاملات از طریق وجود یا نبود پیوند بین کنشگران اشاره دارد. به سخن دیگر، اینکه چه کسی با چه کسی در تعامل است (ناهاییت و گوشل ۱۹۹۸؛ فورشیس و آدام ۲۰۰۴).	ناهاییت و گوشل (۱۹۹۸)	اشکال
شناختی ^۲ : مربوط به روابط شخصی است که از طریق تعاملات در طول زمان باعث ایجاد دوستی و احترام می‌شود؛ به‌ویژه به عمق یا معنادر بودن روابط اجتماعی بستگی دارد (ناهاییت و گوشل ۱۹۹۸؛ پیترسن و جانسون ۲۰۱۵).		
فرهنگی ^۳ : به دسترسی منابعی اشاره دارد که بازنمایی‌های مشترک فرهنگی و جمعی را ارائه می‌دهد؛ مثلاً زبان، نژاد، خرده‌فرهنگ‌های مشترک یا درک و معانی مشترک بین اعضا (ناهاییت و گوشل ۱۹۹۸؛ براونیه ۲۰۰۹).		
مقید ^۴ : این گونه زمانی شکل می‌گیرد که افرادی که ویژگی‌ها، ارزش‌ها، رفتارهای مشابهی دارند پیوندهایی ایجاد می‌کنند که حس تعلق، اعتماد، و همبستگی را میان آن‌ها تعمیق می‌بخشد؛ قیود اعتماد میان اعضا به تمایل و تسهیل اشتراک گذاشتن دانش و تجربه‌ها و ایجاد اطمینان درباره همکاری و مساعدت میان اعضا می‌انجامد (پوتنام ۲۰۰۰؛ جانسن و جیتن ۲۰۱۵).	پوتنام (۲۰۰۰)	
مخیر ^۵ : خارج از محدوده سرمایه اجتماعی مقید، در این گونه، افراد به گروه‌ها یا شبکه‌های دیگر وارد می‌شوند. این نوع از سرمایه اجتماعی برای تعامل نیازمند دسترسی به ایده‌ها و اطلاعات جدید خارج از دایره مقید حیاتی است (پوتنام ۲۰۰۰؛ جانسن و جیتن ۲۰۱۵).		
متقابل ^۶ : خارج از محدوده سرمایه اجتماعی مقید، در این گونه، افراد با مقادیر مختلف قدرت، مانند کارفرما و کارمند، به هم می‌پیوندند و برای تحرک و پیشرفت شغلی معمولاً ارتباطاتی متقابل شکل می‌دهند. همانند سرمایه اجتماعی مخیر، تعامل به معنای رسیدن منابع اجتماعی فراتر از گروه اصلی تعلق است (پوتنام ۲۰۰۰؛ پیل و لیانا ۲۰۰۹؛ آدلر و وان ۲۰۰۲).		

1. structural
2. cognitive
3. cultural
4. bonding
5. non-bonding
6. reciprocal

ادامه جدول ۱. دسته‌بندی رویکردها به سرمایه اجتماعی در آموزش

ثابت ^۱ : این گونه زمانی رخ می‌دهد که تعاملات درون‌گروهی مقید قوی و سایر پیوندهای مخیر و متقابل کم‌رنگ باشند؛ مثلاً این گونه می‌تواند میان دو معلم همکار که سال‌هاست صمیمیت و همکاری دارند به‌خوبی قابل مشاهده باشد (بروگاتی و هالگین ۲۰۱۱؛ رابیتیز و همکاران ۲۰۱۵).	بروگاتی و هالگین (۲۰۱۱)	
متغیر ^۲ : برخلاف سرمایه اجتماعی ثابت، در این گونه، تعاملات و پیوندهای درون‌گروهی مقید و بسیار قوی نیستند و در مقابل تمایل و تلاش اعضا برای تعاملات مخیر و متقابل بیشتر است. باید توجه داشت که تغییر بیش از حد ممکن است به بی‌اعتمادی اعضای گروه بینجامد (بروگاتی و هالگین ۲۰۱۱؛ رابیتیز و همکاران ۲۰۱۵).		
معلمان در اثر تعاملات رسمی و غیررسمی در همه اشکال سرمایه اجتماعی اطلاعات لازم، تفسیرهای سودمند، همکاری، تفاهم، و راهکارهای مؤثر برای بالندگی حرفه‌ای را به دست می‌آورند (مادیان و تیمان ۲۰۱۴؛ یکر-دویل و همکاران ۲۰۱۱؛ هافمن و همکاران ۲۰۱۰).	بالندگی حرفه‌ای ^۳	
سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از متغیرهای پیش‌بینی‌کننده نیرومند در ایجاد تحول آموزشی است. تطابق نظر تحولی و عملگرهای آن، توزیع بهتر منابع در بستر سرمایه اجتماعی، تسهیل دسترسی به شبکه‌های اطلاعاتی تحول‌محور از مصادیق آن به شمار می‌آیند (پنیول و همکاران ۲۰۰۹؛ یون و همکاران ۲۰۱۷).	تحول آموزشی ^۴	
موقعیت معلمان در شبکه ساختاری سرمایه اجتماعی باعث تقویت حس اعتماد، دسترسی بهتر به مشاوره و حمایت سازمانی، و کارآمدی بهتر در سازمان می‌شود. مجموعه این متغیرها و شماری دیگر از متغیرها به صورت مستقیم و غیرمستقیم بر رضایت شغلی و تاب‌آوری اثری سازنده و مؤثر دارند (ادینگر و ادینگر ۲۰۱۸؛ ناگیپاور و همکاران ۲۰۱۹).	رضایت شغلی و تاب‌آوری ^۵	ابعاد مثبت
توجه به اثر سرمایه اجتماعی در جذب و هدایت معلمان نوپا بسیار مؤثر است. تازه‌معلمان می‌توانند در شبکه‌های ساختاری سرمایه اجتماعی با اطلاعات، حمایت، و هدایت لازم برای کنار آمدن با چالش‌های تدریس کنار بیایند. همچنین، سرمایه اجتماعی بالا میان معلمان نوپا تمایل آن‌ها را به جذب و همکاری در آموزش عمومی در مناطق کم‌برخوردار در پی خواهد داشت (کابراز ۲۰۱۷؛ کیوس ۲۰۱۹).	جذب معلم	
سرمایه اجتماعی بالا در محیط‌های آموزشی رابطه معناداری با پیشرفت تحصیلی دانشجویان و دانش‌آموزان دارد. تعامل سازنده معلمان با دانشجویان، کیفیت تدریس معلمان، تعامل سازنده معلمان و عوامل محیط آموزشی از مصادیق این رابطه مثبت و سازنده به شمار می‌آیند (پیل و لیانا ۲۰۰۹؛ دالی و همکاران ۲۰۱۴).	پیشرفت تحصیلی	
شبکه ساختاری غیرمنطقی و تعصبی اثری منفی بر کارکردهای سازنده و مثبت سرمایه اجتماعی می‌گذارد. تمکین کور، برتری‌طلبی در شبکه اجتماعی، تمایز ناعادلانه خودی و غیرخودی، منزوی کردن اعضا، و ... از جنبه‌های بالقوه منفی سرمایه اجتماعی به شمار می‌آیند (پورترز ۱۹۹۸؛ آدلر و وان ۲۰۰۲).	تعصب ساختاری	بُعد منفی

پژوهشگران حوزه تربیت معلم تأثیر سرمایه اجتماعی معلمان بر تاب‌آوری، رضایت شغلی، و توسعه حرفه‌ای معلمان را مسلم می‌دانند. زیرا این دست مؤلفه‌های مورد بررسی بر اثر دریافت ذهنی و

1. fixed
2. variable
3. professional development
4. educational change
5. job satisfaction and resilience

عاطفی معلم از محیط آموزشی شکل می‌گیرند. اگرچه سرمایه اجتماعی از چشم‌اندازهای مختلف مورد بررسی قرار گرفته است، تأثیر اثربخشی آموزش زبان بر سرمایه اجتماعی معلمان موضوعی نو و دور از دسترس به شمار می‌آید. زیرا این مؤلفه تنها از طریق مطالعه شبکه اجتماعی معلمان در ابعاد مختلف آن در اثر تدریس موضوعی خاص (زبان خارجی) در میدان عمل قابل تحصیل است. پژوهش درباره اثربخشی آموزش زبان بر ارتقای سرمایه اجتماعی معلمان از دو منظر قابل توجه است؛ نخست، تمرکز بر تحکیم روابط اجتماعی معلمان و دانش‌آموزان به منظور پویایی و تحرک سرمایه اجتماعی آنها ناظر بر فرایند آموزش زبان خارجی و دیگر قبض و بسط نظری مفهوم سرمایه اجتماعی ناظر بر اثربخشی آموزش زبان به منظور ارزیابی کمی و کیفی سازه سرمایه اجتماعی میان معلمان. از آنجا که شمار پژوهش‌های خارجی و داخلی در این دو رویکرد بسیار اندک است، بر آن شدیم تا با اتخاذ رویکردی بومی بر اساس ترسیم الگوی اثربخشی آموزش زبان ناظر بر ارتقای سرمایه اجتماعی معلمان گامی کوچک در واکاوی این پدیده بسیار مهم آموزشی در عصر آموزشی پساکرونا برداریم.

شیوه پژوهش

معلمان در دوره کارآموزی (دانشجو- معلمی) و حین خدمت (دوره‌های ضمن خدمت) بارها در معرض آموزش رسمی زبان خارجی قرار می‌گیرند. گذشته از آثار کاهنده آموزش زبان خارجی بر سرمایه اجتماعی، این پژوهش در پی واکاوی آثار سازنده آموزش زبان خارجی بر ارتقای سرمایه اجتماعی معلمان شاغل در آموزش و پرورش است. هدف اصلی پژوهش درک عمقی و ساختاری از اثر یادگیری زبان خارجی بر سرمایه اجتماعی معلمان است. فرض بر آن است که معلمان در اثر برخورداری از درون‌مایه‌های دانشی و فرهنگی یادگیری زبان خارجی از مجموعه مؤلفه‌های در دسترس در ارتقای سرمایه اجتماعی خود بهره می‌گیرند. در این راه، به منظور درک تجربه معلمان که در معرض دوره‌های توانمندسازی آموزش زبان خارجی قرار گرفته‌اند، با اتخاذ رویکرد پدیدارشناسی تجربی^۱ (Van Manen 1990, 1997, 2007, 2016, 2021) ابعاد اثربخشی آموزش زبان خارجی را بر شماری از معلمان شاغل آموزش و پرورش استان تهران بررسی کرده‌ایم.

انتخاب نمونه معرف به صورت هدفمند و از طریق دسترسی تصادفی پژوهشگران به نمونه‌هایی است که در دوره بازآموزی زبان انگلیسی ثبت‌نام کرده‌اند. تعامل و ارتباط پژوهشگران با نمونه‌ها مستقیم، بی‌واسطه، و بیشتر از طریق شبکه‌های آموزشی برخط (LMS) و یکی از شبکه‌های ارتباط اجتماعی تحت اندروید بوده است. همه شرکت‌کنندگان از شرکت در پژوهش اطلاع یافته و رضایت خود را برای مشارکت اعلام کرده‌اند.

نخست، بر پایه پیمایش پیشینه موجود (تحقیقات کتابخانه‌ای و منابع آنلاین معتبر) پرسشنامه‌ای تهیه و میان شرکت‌کنندگان در دوره بازآموزی توزیع شد. بر اساس نتایج پرسشنامه، یازده نفر از کسانی که میانگین بالایی از اثرگذاری یادگیری زبان انگلیسی بر سرمایه اجتماعی به نمایش گذاشتند برای شرکت در مصاحبه نیمه‌ساختاریافته انتخاب شدند.

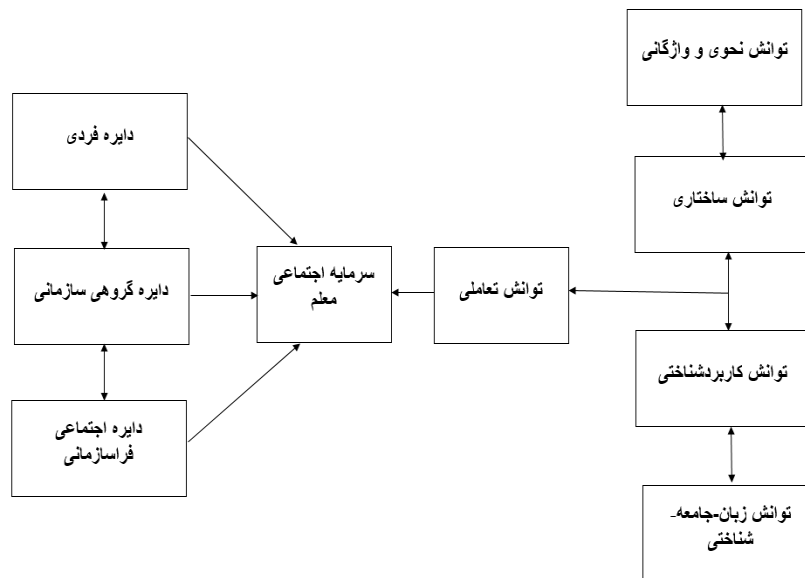
مشارکت‌کنندگان این نوشتار یازده نفر از معلمان شاغل در استان تهران هستند که در دوره بازآموزی زبان انگلیسی در دانشگاه فرهنگیان شرکت داشته‌اند. پژوهشگران با ایفای نقش یکی از مدرسان دوره به مشارکت‌کنندگان دسترسی کامل داشتند. جدول ۲ اطلاعات جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان را نشان می‌دهد.

جدول ۲. اطلاعات جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان

جنسیت	فراوانی	سن	فراوانی	تحصیلات	فراوانی	رشته	فراوانی
زن	۲	۳۵-۲۸	۹	کارشناسی ارشد	۸	انسانی	۷
مرد	۹	۴۵-۳۶	۲	دکتری	۳	هنر	۴

دوم، مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با مشارکت‌کنندگان انجام شد. در این مرحله مصاحبه به صورت برخط و از طریق ارتباط صوتی و متنی با مشارکت‌کنندگان انجام گرفت. همچنین، صوت مصاحبه‌ها ذخیره و با متون ذخیره‌شده ادغام و مکتوب شد. سپس، اظهارات پرتکرار و آموزنده و عبارت‌های مهم استخراج و در نرم‌افزار تحلیل کیفی^۱ (MAXQDA) کدگذاری و تحلیل شدند. خروجی تحلیل با نام «الگوی برآیندی اثربخشی آموزش زبان خارجی بر ارتقای سرمایه اجتماعی معلمان» پدیدار شد. تصویر ۱ الگوی تحلیلی اثربخشی را نشان می‌دهد.

1. MAXQDA Analytics Pro 2020 (Release 20.4.0)

تصویر ۱. الگوی تحلیلی حوزه اثربخشی آموزش زبان خارجی بر سرمایه اجتماعی معلمان

همچنین، برای آزمون اعتمادپذیری داده‌های پژوهش از مثلث‌سازی داده، دسته‌بندی، بررسی تطبیقی، و تمرکز گروهی توسط ۹ نفر از استادان صاحب‌نظر در امر تربیت معلم تا رسیدن به اجماع و اشباع نظری بر جزئیات الگو بهره گرفتیم.

نتایج و تحلیل داده‌ها

مطابق با شیوه پدیدارشناسی (ون مانن)، تحلیل داده‌ها طی فرایندهای مرور، تدوین، سازمان‌دهی، طبقه‌بندی، کدگذاری، و تدوین الگو به شرح زیر انجام شد. بر اساس خروجی احصایی از نرم‌افزار تحلیل کیفی، الگویی شامل سه مقوله، هجده موضوع اصلی، و پنجاه و هفت موضوع فرعی به دست آمد. مقوله‌های احصایی این نوشتار عبارت است از اثربخشی آموزش زبان خارجی در سه دایره اثرپذیری فردی، اثرپذیری گروهی-سازمانی، و اثرپذیری اجتماعی و فراسازمانی. جدول ۳ مقوله یک و موضوع‌های اصلی و فرعی را نشان می‌دهد.

جدول ۳. مقوله یک «دایره اثرپذیری فردی معلم» و موضوع های اصلی و فرعی

موضوع های فرعی	موضوع اصلی	مقوله
<ul style="list-style-type: none"> • تعاملات فردی - درونی • روابط فردی • جامعه پذیری و مهارت های اجتماعی 	۱. توسعه فردی- اجتماعی	الف) اثرپذیری فردی معلم
<ul style="list-style-type: none"> • سرانه مطالعه • سرانه تألیف (نگارش) • بازدهی سواد • توانایی تعاملی دوزبانگی • توانایی تعامل میان فرهنگی • آگاهی و تفاهم فراملی • ارزش افزوده زبان- جامعه شناختی 	۲. توسعه فردی- فرهنگی	
<ul style="list-style-type: none"> • بهبود بازتابش نظری • بهبود یادگیری حرفه ای • بهبود دانش تخصصی • دسترسی و بهره گیری از متخصص • اثربخشی فعالیت حرفه ای • ارتقای رتبه شغلی 	۳. بالندگی حرفه ای	
<ul style="list-style-type: none"> • بهره مندی در یادگیری • بهره مندی در تدریس • بهره مندی در ارتباطات مجازی • اثرگذاری بر فضای مجازی 	۴. بهره مندی از فناوری	
<ul style="list-style-type: none"> • بهبود سواد دانشگاهی • بهبود مشارکت دانشگاهی • تحصیل مدارک آموزشی 	۵. موفقیت تحصیلی	
<ul style="list-style-type: none"> • ارتقای برنامه ریزی علمی • بهبود فضای آموزشی • بهبود تدریس • مسئولیت پذیری و حرفه ای گرایی 	۶. تحول آموزشی	
<ul style="list-style-type: none"> • رضایت فردی • رضایت دیگران 	۷. رضایت شغلی و تاب آوری	
<ul style="list-style-type: none"> • بهبود باورهای شخصی • بهبود باورهای حرفه ای • بهبود تمکین اجتماعی و سازمانی 	۸. نظام هنجاری و ارزشی فردی	
<ul style="list-style-type: none"> • بهبود ابعاد هویت فردی • بهبود احساس تعلق و امنیت 	۹. اعتماد و امنیت فردی	

مطابق جدول ۳، در قلمرو «توسعه فردی- سازمانی» سه موضوع فرعی پدیدار گشت:

الف) ۱. ۱. تعاملات فردی - درونی: آموزش زبان خارجی اگرچه به صورت غیرمستقیم بر تعاملات فردی و درونی معلم اثرگذار است، تجربه یادگیری زبان خارجی (انگلیسی) بسندگی فرد به دانش تک‌زبانی را کمتر می‌کند و فرصت‌های شناختی و فراشناختی جدیدی را در قلمرو تعاملات فردی در اختیار معلم قرار می‌دهد.

الف) ۱. ۲. روابط فردی: تجربه یادگیری زبان خارجی به صورت غیرمستقیم بر روابط فردی معلم با دانش‌آموزان، خانواده خود، و همکاران بسیار نزدیک اثرگذار است. کاهش بسندگی فرد به مهارت‌های ارتباطی زبان مادری و در مقابل افزودن مهارت‌های ارتباطی زبان خارجی در غنای سرمایه اجتماعی معلم در دایره ارتباطات فردی مؤثر است.

الف) ۱. ۳. جامعه‌پذیری و مهارت‌های اجتماعی: آموزش زبان خارجی به صورت غیرمستقیم بر میزان جامعه‌پذیری و غنای سرمایه اجتماعی در دایره فردی اثرگذار است. تجربه یادگیری زبان خارجی (انگلیسی) بسندگی فرد به دانش تک‌زبانی را کمتر می‌کند و فرصت‌های مهارتی جدیدی را در اجتماعی شدن و جامعه‌پذیری برخاسته از تجمیع دو قلمرو مهارتی- فرهنگی (دوزبانگی) در اختیار معلم قرار می‌دهد.

مطابق جدول ۳، در قلمرو «توسعه فردی - فرهنگی» هفت موضوع فرعی پدیدار شد:

الف) ۲. ۱. سرانه مطالعه: در اثر تجربه یادگیری زبان خارجی (به‌ویژه مهارت خواندن و درک مطلب) به صورت غیرمستقیم سرانه مطالعه معلم در دو حیطه مطالعات زبان مادری، به‌ویژه زبان خارجی (همچون کتاب، مجلات، روزنامه)، افزایش خواهد داشت.

الف) ۲. ۲. سرانه تألیف (نگارش): در اثر تجربه یادگیری زبان خارجی (به‌ویژه مهارت نوشتاری و دستور زبان) به صورت غیرمستقیم سرانه نگارش معلم در دو حیطه تراوش‌های به زبان مادری، به‌ویژه زبان خارجی (همچون نگارش تجربه‌های تدریس، وقایع‌نگاری، جزوه‌نویسی) افزایش خواهد داشت.

الف) ۲. ۳. بازدهی سواد: به مرور زمان و در اثر تجربه یادگیری زبان خارجی، فعالیت‌های معلم در حیطه بسندگی به فعالیت در حلقه زبان مادری و تلفیق آن با فعالیت‌های ناظر بر سواد

(همچون سواد رسانه‌ای و هیجانی و دیداری) در حیطه زبان خارجی بر غنای سرمایه اجتماعی معلم خواهد افزود.

الف) ۲. ۴. توانایی تعاملی دوزبانگی: در اثر یادگیری زبان خارجی (به‌ویژه شیوه تعاملی) افزایش توانمندی در دایره تعاملات دوزبانگی (جامعه زبان مادری و جامعه زبان خارجی) فرصت‌های جدیدی را پیش روی معلم قرار می‌دهد که ناظر بر غنا و تقویت سرمایه اجتماعی وی خواهد بود.

الف) ۲. ۵. توانایی تعامل میان‌فرهنگی: در اثر تجربه یادگیری زبان خارجی و آشنایی با درون‌مایه‌های فرهنگ زبان خارجی شاهد افزایش توانمندی معلم در حوزه تعاملات میان‌فرهنگی (همچون نگرش، نقد، تأثیر، تفاهم، آگاهی، کُنش میان‌فرهنگی) خواهیم بود.

الف) ۲. ۶. آگاهی و تفاهم فراملی: در اثر تجربه یادگیری زبان خارجی (به‌ویژه مهارت خواندن و درک مطلب) در موضوع‌های جهانی و فراملی پرتکرار در متون آموزشی انتظار داریم توانمندی معلم در حوزه آگاهی و تفاهم در موضوع‌های فراملی و منطقه‌ای افزایش یابد.

الف) ۲. ۷. ارزش افزوده زبان-جامعه‌شناختی: در اثر تجربه یادگیری زبان خارجی (به‌ویژه دایره واژگان و دستور زبان) فرصت توجه و سرمایه‌گذاری معلم در تشخیص و تأیید اهمیت و جایگاه میراث زبانی (زبان مادری و زبان خارجی) به‌ویژه در حیطه مؤلفه‌های جامعه‌شناختی زبان تأثیر مستقیمی بر غنا و افزایش سرمایه اجتماعی وی دارد.

مطابق جدول ۳، در حیطه «بالندگی حرفه‌ای» شش موضوع فرعی پدیدار گشت:

الف) ۳. ۱. بهبود بازتابش نظری: در اثر آموزش زبان خارجی (به‌ویژه احتمال آشنایی با واژگان تخصصی آموزش) فرصت دسترسی معلم به منابع توسعه حرفه‌ای افزایش می‌یابد و آنگاه انتظار می‌رود بازتابش نظری معلم که اثری مستقیم بر سرمایه اجتماعی وی دارد بهبود یابد.

الف) ۳. ۲. بهبود یادگیری حرفه‌ای: در اثر آموزش زبان خارجی (مهارت خواندن و دایره واژگان) فرصت دسترسی معلم به منابع یادگیری حرفه‌ای (در حلقه زبان مادری و زبان خارجی) افزایش خواهد یافت.

الف) ۳.۳. بهبود دانش تخصصی: در اثر آموزش زبان خارجی (مهارت خواندن و دایره واژگان) فرصت دسترسی معلم به منابع دانش تخصصی به میزان چشمگیری افزایش می‌یابد.

الف) ۳.۴. دسترسی و بهره‌گیری از متخصص: در اثر آموزش زبان خارجی (مهارت شنیداری و گفتاری) فرصت دسترسی معلم به متخصصان (در حلقه زبان مادری و زبان خارجی) به میزان چشمگیری افزایش خواهد یافت.

الف) ۳.۵. اثربخشی فعالیت حرفه‌ای: در اثر آموزش زبان خارجی و برآیند موضوع‌های فرعی الف (۳.۱، ۳.۲، ۳.۳) افزایش سطوح اثربخشی فعالیت آموزشی و تربیتی معلم بر دانش‌آموزان محتمل خواهد بود.

الف) ۳.۶. ارتقای رتبه شغلی: عطف به مقررات و آیین‌نامه‌های ارتقای شغلی معلمان (همانند رتبه‌بندی) تسلط و مهارت در حیطه زبان خارجی در امتیازات ارتقای رتبه شغلی لحاظ شده است. مطابق جدول ۳، در حیطه «بهره‌مندی از فناوری» چهار موضوع فرعی به دست آمد:

الف) ۴.۱. بهره‌مندی در یادگیری: در اثر یادگیری زبان خارجی (تسلط بر توانش عمومی) انتظار می‌رود تعامل و کاربری معلم در حوزه بهره‌مندی از فناوری (در حیطه سخت‌افزار و نرم‌افزار) برای یادگیری فردی و توانمندسازی خودگام (همچون استفاده از سیستم عامل، اینترنت، سایت‌های آموزشی، لغت‌نامه‌های برخط، ...) بهبود یابد.

الف) ۴.۲. بهره‌مندی در تدریس: در اثر یادگیری زبان خارجی (تسلط بر توانش عمومی) انتظار می‌رود تعامل و کاربری معلم در حوزه بهره‌مندی از فناوری (در حیطه سخت‌افزار و نرم‌افزار) برای استفاده در تدریس (همچون استفاده از سیستم عامل، اینترنت، ابزارهای دیجیتال، سایت‌های آموزشی، لغت‌نامه‌های برخط، ...) بهبود یابد.

الف) ۴.۳. بهره‌مندی در ارتباطات مجازی: در اثر یادگیری زبان خارجی (تسلط بر توانش عمومی) انتظار می‌رود تعامل و کاربری معلم در حوزه بهره‌مندی از فناوری (در حیطه سخت‌افزار و نرم‌افزار) برای استفاده از بسترهای ارتباطی و رسانه‌ای (همچون سامانه‌ها و شبکه‌های ارتباط اجتماعی، سایت‌های خبری و محتوای چندرسانه‌ای) بهبود یابد.

الف) ۴.۴. اثرگذاری بر فضای مجازی: در اثر یادگیری زبان خارجی (تسلط بر توانش

عمومی) انتظار می‌رود تعامل و کاربری معلم در حوزه بهره‌مندی از فناوری (در حیطه سخت‌افزار و نرم‌افزار) برای حضور فعال و اثرگذاری بر گروه‌های سرمایه اجتماعی موجود در بسترهای ارتباطی و رسانه‌ای (همچون واتساپ، اینستاگرام، تلگرام) بهبود یابد.

مطابق جدول ۳ در حیطه «موفقیت تحصیلی» سه موضوع فرعی احصا شد:

الف) ۵. ۱. بهبود سواد دانشگاهی: در اثر یادگیری زبان خارجی (تسلط بر توانش عمومی) فرصت معلم برای بهبود سواد دانشگاهی (همچون نگارش حرفه‌ای و سخنرانی علمی) افزایش یابد.

الف) ۵. ۲. بهبود مشارکت دانشگاهی: در اثر یادگیری زبان خارجی (تسلط بر توانش عمومی) فرصت معلم برای بهبود مشارکت دانشگاهی (در حلقه زبان مادری و زبان خارجی) افزایش یابد.

الف) ۵. ۳. تحصیل مدارک آموزشی: در اثر یادگیری زبان خارجی (تسلط بر توانش عمومی) فرصت معلم برای اخذ مدارک و مدارج دانشگاهی (آزمون ورودی تحصیلات تکمیلی، آزمون‌های بین‌المللی زبان، گواهی‌نامه‌های فنی، و ...) افزایش یابد.

مطابق جدول ۳ در حیطه «تحول آموزشی» چهار موضوع فرعی پدیدار شد:

الف) ۶. ۱. ارتقای برنامه‌ریزی علمی: در اثر آموزش زبان خارجی و برآیند حیطه موفقیت تحصیلی (الف ۵)، حیطه بالندگی حرفه‌ای (الف ۳)، و حیطه بهره‌مندی از فناوری (الف ۴) انتظار می‌رود عملکرد معلم در ارتقای برنامه‌ریزی علمی بهبود یابد.

الف) ۶. ۲. بهبود فضای آموزشی: در اثر آموزش زبان خارجی و برآیند حیطه موفقیت تحصیلی (الف ۵)، حیطه بالندگی حرفه‌ای (الف ۳)، و حیطه بهره‌مندی از فناوری (الف ۴) انتظار می‌رود اثرگذاری معلم در بهبود فضای آموزشی برای خود و دانش‌آموزان افزایش یابد.

الف) ۶. ۳. بهبود تدریس: در اثر آموزش زبان خارجی و برآیند حیطه موفقیت تحصیلی (الف ۵)، حیطه بالندگی حرفه‌ای (الف ۳)، و حیطه بهره‌مندی از فناوری (الف ۴) انتظار می‌رود معلم در بهبود کیفیت تدریس کامیاب‌تر باشد.

الف) ۶. ۴. مسئولیت‌پذیری و حرفه‌ای‌گرایی: در اثر آموزش زبان خارجی و برآیند حیطه موفقیت تحصیلی (الف ۵)، حیطه بالندگی حرفه‌ای (الف ۳)، و حیطه بهره‌مندی از فناوری (الف ۴) انتظار می‌رود معلم در حیطه مسئولیت‌پذیری و حرفه‌ای‌گرایی تقویت شود.

- مطابق جدول ۳ در حیطه «رضایت شغلی و تاب‌آوری» دو موضوع فرعی به دست آمد:
- الف) ۷. ۱. رضایت فردی: در اثر آموزش خارجی و ناظر بر تقویت حیطه الف ۶، انتظار می‌رود احساس رضایت فردی معلم از خودش بهبود یابد.
- الف) ۷. ۲. رضایت دیگران: در اثر آموزش خارجی و ناظر بر تقویت حیطه الف ۶، انتظار می‌رود احساس رضایت مخاطبان از عملکرد معلم بهبود یابد.
- مطابق جدول ۳ در حیطه «نظام هنجاری و ارزشی فردی» سه موضوع فرعی احصا شد:
- الف) ۸. ۱. بهبود باورهای شخصی: نظر به برآیند حیطه‌های الف ۱. ۶ انتظار می‌رود وضعیت معلم در حیطه باورهای شخصی بهبود یابد.
- الف) ۸. ۲. بهبود باورهای حرفه‌ای: نظر به برآیند حیطه‌های الف ۱. ۶ انتظار می‌رود باورهای حرفه‌ای معلم پیشرفت کند و بهبود یابد.
- الف) ۸. ۳. بهبود تمکین اجتماعی و سازمانی: نظر به برآیند حیطه‌های الف ۱. ۷ انتظار می‌رود تمکین معلم نسبت به مقررات آموزشی، ارزش‌های سازمانی، و هنجارهای اجتماعی افزایش یابد.
- مطابق جدول ۳ در حیطه «اعتماد و امنیت فردی» دو موضوع فرعی پدیدار شد:
- الف) ۹. ۱. بهبود ابعاد هویت فردی: نظر به برآیند حیطه‌های الف ۱. ۸ انتظار می‌رود ابعاد هویت فردی معلم (همچون هویت شخصی، حرفه‌ای، اعتماد به نفس، خوداتکایی، خودکارآمدی، خودارزشمندی) تقویت شود و یکپارچگی یابد.
- الف) ۹. ۲. بهبود احساس تعلق و امنیت: نظر به برآیند حیطه‌های الف ۱. ۸ انتظار می‌رود احساس تعلق و امنیت فردی و سازمانی و اجتماعی تا حد زیادی بهبود یابد.
- مطابق جدول ۴ در حیطه «دسترسی گروهی» سه موضوع فرعی پدیدار شد:
- ب) ۱. ۱. توسعه شبکه‌های ارتباطی: در اثر یادگیری زبان خارجی (تسلط گفتاری و نوشتاری) دسترسی به شبکه‌های ارتباطی درون‌گروهی و برون‌گروهی (در حلقه زبان مادری و زبان خارجی) و توسعه آن‌ها محتمل خواهد بود.

ب) ۱. ۲. تقویت شبکه‌های ارتباطی: در اثر یادگیری زبان خارجی (تسلط گفتاری و نوشتاری) تقویت شبکه‌های ارتباطی درون‌گروهی و برون‌گروهی (در حلقه زبان مادری و زبان خارجی) و یکپارچگی آن‌ها محتمل خواهد بود.

ب) ۱. ۳. تنوع شبکه‌های ارتباطی: در اثر یادگیری زبان خارجی (تسلط گفتاری و نوشتاری) دسترسی به طیف متنوع‌تری از شبکه‌های ارتباطی درون‌گروهی و برون‌گروهی (در حلقه زبان مادری و زبان خارجی) محتمل خواهد بود.

جدول ۴. مقوله دو «دایره اثرپذیری گروهی- سازمانی معلم» و موضوع‌های اصلی و فرعی

موضوع‌های اصلی	موضوع‌های فرعی	مقوله
۱. یکپارچگی ساختار گروهی	<ul style="list-style-type: none"> توسعه شبکه‌های ارتباطی تقویت شبکه‌های ارتباطی تنوع شبکه‌های ارتباطی 	ب) اثرپذیری گروهی- سازمانی معلم
۲. دسترسی گروهی	<ul style="list-style-type: none"> دسترسی گروه‌های محلی دسترسی گروه‌های فراملی حضور و مشارکت فراملی 	
۳. یکپارچگی و همبستگی	<ul style="list-style-type: none"> تقویت مشارکت میان اعضا بهبود فضای همکاری مدرسه 	
۴. تعالی سازمانی	<ul style="list-style-type: none"> تعالی تعاملی همکاران تعالی تعاملی معلم- دانش‌آموز 	
۵. نظام ارزشی سازمانی و فرهنگ سازمانی	<ul style="list-style-type: none"> تحکیم مناسبات فرهنگی نگرش مثبت و سازنده تحکیم مقررات سازمانی 	
۶. اعتماد و امنیت گروهی	<ul style="list-style-type: none"> اعتماد بینافردی اعتماد سازمانی امنیت شغلی و سازمانی 	

مطابق جدول ۴ در حیطه «یکپارچگی ساختار گروهی» سه موضوع فرعی پدیدار شد:

(ب) ۲. ۱. دسترسی گروه‌های محلی: در اثر تجربه و خروجی یادگیری زبان خارجی که تأثیری غیرمستقیم بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی دارد دسترسی و جایگاه معلم در گروه‌های محلی (همکاران مدرسه، بخش، استان) و گروه‌های اجرایی (معاونان، مدیران، سیاست‌گذاران، و ...) تقویت خواهد شد.

(ب) ۲. ۲. دسترسی گروه‌های فراملی: در اثر تجربه و خروجی یادگیری زبان خارجی که تأثیری غیرمستقیم بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی دارد دسترسی و جایگاه معلم در گروه‌های فراملی (انجمن‌های بین‌المللی، سازمان‌های حمایتی منطقه‌ای و جهانی، و ...) تقویت خواهد شد.

(ب) ۲. ۳. حضور و مشارکت فراملی: در اثر تجربه و خروجی یادگیری زبان خارجی که تأثیری غیرمستقیم بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی دارد فرصت حضور و مشارکت فعال معلم در گروه‌های فراملی (انجمن‌های بین‌المللی، سازمان‌های حمایتی منطقه‌ای و جهانی، و ...) تقویت خواهد شد.

مطابق جدول ۴ در حیطه «یکپارچگی و همبستگی» دو موضوع فرعی پدیدار شد:

(ب) ۳. ۱. تقویت مشارکت میان اعضا: در اثر تجربه و خروجی یادگیری زبان خارجی که تأثیری غیرمستقیم بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی دارد مشارکت گروهی معلمان در شبکه‌های سرمایه اجتماعی تقویت خواهد شد.

(ب) ۳. ۲. بهبود فضای همکاری مدرسه: در اثر تجربه و خروجی یادگیری زبان خارجی که تأثیری غیرمستقیم بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی دارد فعالیت معلم ناظر بر تقویت سرمایه اجتماعی موجب بهبود فضای همکاری در مدرسه خواهد شد.

مطابق جدول ۴ در حیطه «تعالی سازمانی» دو موضوع فرعی پدیدار شد:

(ب) ۴. ۱. تعالی تعاملی همکاران: در اثر تجربه و خروجی یادگیری زبان خارجی که تأثیری غیرمستقیم بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی دارد فعالیت معلم ناظر بر تقویت سرمایه اجتماعی موجب افزایش سطح تعاملی در گروه همکاران وی خواهد شد.

(ب) ۴. ۲. تعالی تعاملی معلم- دانش‌آموز: در اثر تجربه و خروجی یادگیری زبان خارجی که تأثیری غیرمستقیم بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی دارد فعالیت معلم ناظر بر تقویت سرمایه اجتماعی موجب افزایش سطح تعاملی در ارتباط معلم- دانش‌آموز خواهد شد.

مطابق جدول ۴ در حیطه «نظام ارزشی سازمانی و فرهنگ سازمانی» سه موضوع فرعی پدیدار شد:

ب) ۵. ۱. تحکیم مناسبات فرهنگی: در اثر تجربه و خروجی یادگیری زبان خارجی که تأثیری غیرمستقیم بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی دارد فعالیت معلم ناظر بر تقویت سرمایه اجتماعی موجب تحکیم مناسبات فرهنگی در شبکه ارتباطی در سطح مدرسه خواهد شد.

ب) ۵. ۲. نگرش مثبت و سازنده: در اثر تجربه و خروجی یادگیری زبان خارجی که تأثیری غیرمستقیم بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی دارد فعالیت معلم ناظر بر تقویت سرمایه اجتماعی موجب ارتقای نگرش مثبت و سازنده در شبکه‌های ارتباطی معلم خواهد شد.

ب) ۵. ۳. تحکیم مقررات سازمانی: در اثر تجربه و خروجی یادگیری زبان خارجی که تأثیری غیرمستقیم بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی دارد فعالیت معلم ناظر بر تقویت سرمایه اجتماعی موجب تحکیم رعایت مقررات سازمانی در شبکه‌های ارتباطی معلم خواهد شد.

مطابق جدول ۴ در حیطه «اعتماد و امنیت گروهی» سه موضوع فرعی پدیدار شد:

ب) ۶. ۱. اعتماد بینافردی: نظر به برآیند حیطه‌های ب ۱. ۵ انتظار می‌رود احساس اعتماد بینافردی معلمان به یکدیگر تا حد زیادی بهبود یابد.

ب) ۶. ۲. اعتماد سازمانی: نظر به برآیند حیطه‌های ب ۱. ۵ انتظار می‌رود احساس اعتماد معلم به سازمان و عملگران سازمانی تا حد زیادی بهبود یابد.

ب) ۶. ۳. امنیت شغلی و سازمانی: از برآیند حیطه ب ۱. ۶ و ب ۲. ۶ انتظار می‌رود احساس امنیت شغلی و سازمانی معلم بهبود یابد.

جدول ۵. مقوله سه «دایره اثرپذیری اجتماعی و فراسازمانی معلم» و موضوع‌های اصلی و فرعی

مقوله	موضوع اصلی	موضوع‌های فرعی
ج) اثرپذیری اجتماعی و فراسازمانی معلم	۱. یکپارچگی ساختار اجتماعی	• شبکه اجرایی فراسازمانی • شبکه اجتماعی-مدنی
	۲. پیشرفت دانش‌آموزان	• پیشرفت تحصیلی • پیشرفت تربیتی
	۳. اعتماد و امنیت اجتماعی	• اعتماد عمومی • اعتماد نهادی • اعتماد ملی

مطابق جدول ۵ در حیطه «یکپارچگی ساختار اجتماعی» دو موضوع فرعی پدیدار شد:
ج) ۱. ۱. شبکه اجرایی فراسازمانی: نظر به برآیند حیطه‌های الف ۱. ۹ و ب ۱. ۶ انتظار می‌رود معلم بتواند نقش سازنده‌ای در یکپارچگی ساختار اجتماعی به‌ویژه شبکه اجرایی فراسازمانی ایفا کند.

ج) ۱. ۲. شبکه اجتماعی مدنی: نظر به برآیند حیطه‌های الف ۱. ۹ و ب ۱. ۵ انتظار می‌رود معلم بتواند نقش سازنده‌ای در یکپارچگی ساختار اجتماعی به‌ویژه شبکه اجتماعی-مدنی ایفا کند.
مطابق جدول ۵ در حیطه «پیشرفت دانش‌آموزان» دو موضوع فرعی پدیدار شد:

ج) ۱. ۲. پیشرفت تحصیلی: نظر به برآیند حیطه‌های الف ۱. ۹ و ب ۱. ۵ انتظار می‌رود معلم بتواند نقش سازنده‌ای در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ایفا کند.

ج) ۲. ۲. پیشرفت تربیتی: نظر به برآیند حیطه‌های الف ۱. ۹ و ب ۱. ۵ انتظار می‌رود معلم بتواند نقش سازنده‌ای در پیشرفت تربیتی دانش‌آموزان ایفا کند.

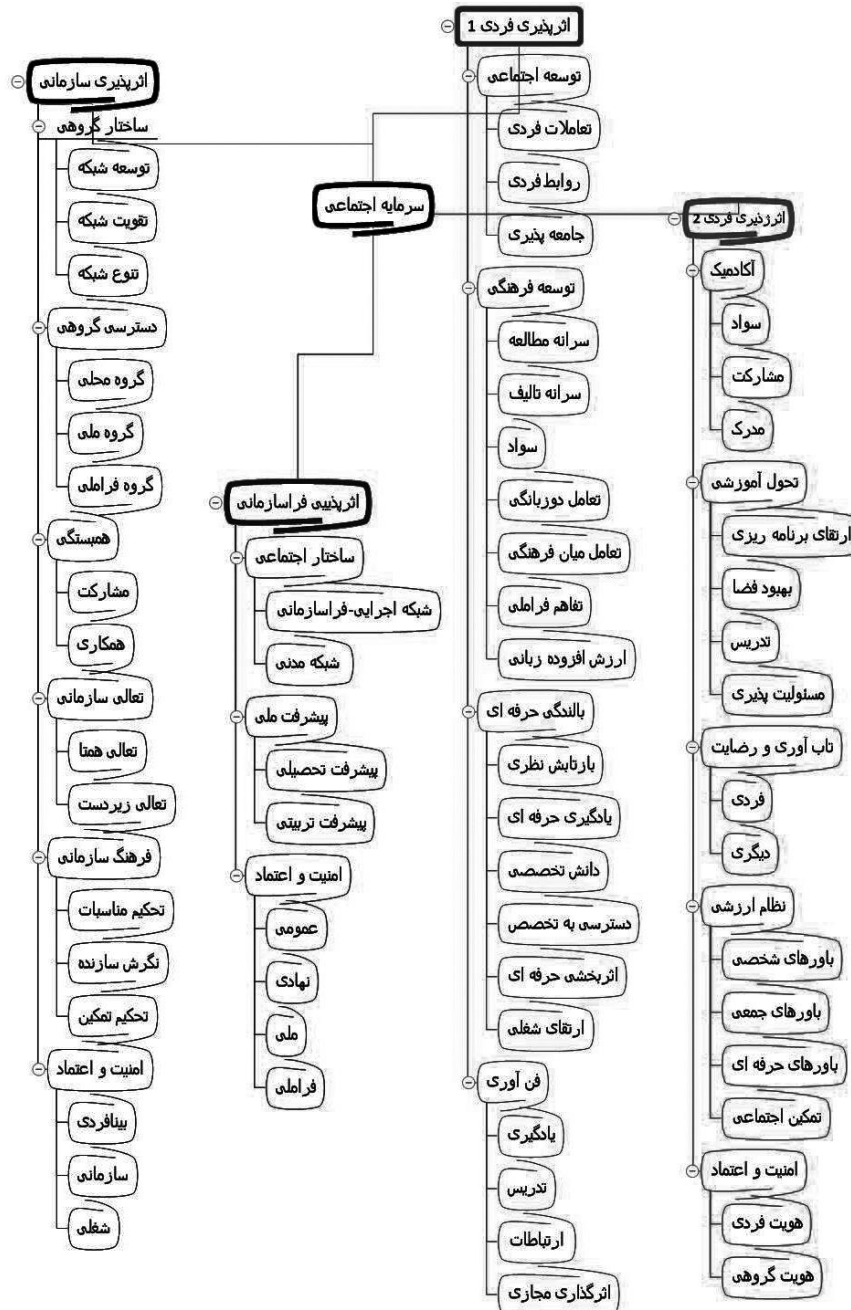
مطابق جدول ۵ در حیطه «اعتماد و امنیت اجتماعی» سه موضوع فرعی پدیدار شد:

ج) ۱. ۳. اعتماد عمومی: نظر به برآیند حیطه‌های الف ۱. ۹ و ب ۱. ۵ و ج ۱. ۲ انتظار می‌رود معلم بتواند نقش سازنده‌ای در ارتقای اعتماد و امنیت اجتماعی ایفا کند.

ج) ۲. ۳. اعتماد نهادی: نظر به برآیند حیطه‌های الف ۱. ۹ و ب ۱. ۵ و ج ۱. ۲ انتظار می‌رود معلم بتواند نقش سازنده‌ای در ارتقای اعتماد به نهادهای اجتماعی ایفا کند.

ج) ۳. ۳. اعتماد ملی: نظر به برآیند حیطه‌های الف ۱. ۹ و ب ۱. ۵ و ج ۱. ۲ انتظار می‌رود معلم بتواند نقش سازنده‌ای در ارتقای اعتماد و امنیت ملی ایفا کند.

شکل ۱ ترسیم مفهومی «الگوی اثربخشی آموزش زبان خارجی بر ارتقای سرمایه اجتماعی معلمان» را در سه مقوله، هجده موضوع اصلی، و پنجاه و هفت موضوع فرعی به نمایش می‌گذارد.

شکل ۱. الگوی مفهومی اثر بخشی آموزش زبان خارجی بر سرمایه اجتماعی معلمان

نتیجه

نتایج الگوی پدیدارشناختی آشکارا مؤید تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم آموزش و یادگیری زبان خارجی بر تقویت سرمایه اجتماعی معلمان است؛ به‌ویژه آثار سازنده آموزش زبان خارجی بر سرمایه اجتماعی معلمان در سه سطح: الف) اثرپذیری فردی، ب) اثرپذیری گروهی-سازمانی، و ج) اثرپذیری اجتماعی و فراسازمانی نمایان است. همچنین، مطالعه موضوع‌های فرعی و اصلی در سطح اثرپذیری گروهی معلم از اثرگذاری ویژه یادگیری زبان خارجی در حیطه‌های: ۱. مشارکت علمی و فرهنگی، ۲. توسعه شبکه اجتماعی، ۳. تقویت احساس امنیت فردی و گروهی و ملی، ۴. خودگامی در توانمندسازی و ارتقای هویت فردی و حرفه‌ای، و ۵. ارتقای سطح آگاهی و شناخت میان‌فرهنگی و فراملی قابل تأمل است.

افزون بر این، مطالعه موضوع‌های فرعی و اصلی در سطح اثرپذیری فردی معلم از اثرگذاری ویژه آموزش زبان خارجی در سه حیطه: ۱. راهبری آموزشی، ۲. مدیریت اثربخش فضای ارتباطی و ساختاری، و ۳. بهره‌وری کمی و کیفی بهره‌مندی از فناوری اطلاعات و تکنولوژی در ساحت‌های فردی و حرفه‌ای و اجتماعی معلمان حکایت دارد.

از آنجا که نوشتار حاضر نظیری در پژوهش‌های داخلی ندارد از مقایسه یافته‌های داخلی با آن معدوریم. نگارش‌های بین‌المللی نیز که بسیار اندک‌اند هر یک بر حیطه‌های معرفت‌شناختی و انتقادی سرمایه اجتماعی آموزش زبان خارجی بر معلمان تمرکز کرده‌اند. بنابراین مقایسه یافته‌های این پژوهش با مقالات اشاره‌شده ضروری نمی‌نماید. بر اساس برآیند یافته‌های پژوهش پیشنهاد می‌شود نقش فزاینده و کاهنده آموزش زبان خارجی بر سرمایه اجتماعی معلمان در ساحت‌های برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آموزشی در سطوح ملی و منطقه‌ای و محلی دیده شود. همچنین، پیشنهاد می‌شود در برنامه درسی تربیت معلم، به‌ویژه در آموزش دانشجو-معلمان، آموزه‌ها و ملاحظات ناظر بر آموزش زبان خارجی منتج به تقویت و ارتقای سطح سرمایه اجتماعی معلمان، برای جبران چالش‌های آموزش در دوره همه‌گیری، گنجانده شود. در آخر، شایسته است در پژوهش‌های پیرو کاوش ابعاد فرایندی و برآیندی آموزش زبان خارجی بر سایر ذی‌نفعان در محیط آموزشی (دانش‌آموزان، کارکنان اداری، معاونان، مدیر مدرسه) ناظر بر مفهوم سرمایه اجتماعی در نظام تعلیم و تربیت در نظر گرفته شود.

منابع

- Adler, P. S. & Kwon, S.-W. (2002). "Social capital: Prospects for a new concept", *Academy of management review*, 27(1), pp. 17-40.
- Baker-Doyle, K. J. & Yoon, S. A. (2011). "In search of practitioner-based social capital: a social network analysis tool for understanding and facilitating teacher collaboration in a US-based STEM professional development program", *Professional Development in Education*, 37(1), pp. 75-93.
- Bourdieu, P. (2018). "The forms of capital", *The sociology of economic life*, Routledge, pp. 78-92.
- Bourdieu, P. (١٩٨٦). The forms of capital.. *Cultural theory: An anthology*, 1, 81-93.
- Brunie, A. (2009). "Meaningful distinctions within a concept: Relational, collective, and generalized social capital", *Social science research*, 38(2), pp. 251-265.
- Burt, R. et al. (2000). "Research in organizational behavior", *The Network Structure of Social Capital*, 22, pp. 345-423.
- Cabezas, V. et al. (2017). "First job and the unequal distribution of primary school teachers: Evidence for the case of Chile", *Teaching and Teacher Education*, 64, pp. 66-78.
- Civis, M. et al. (2019). "Collaborative and innovative climates in pre-service teacher programs: The role of social capital", *International Journal of Educational Research*, 98, pp. 224-236.
- Coburn, C. E. & Russell, J. L. (2008). "District policy and teachers' social networks", *Educational evaluation and policy analysis*, 30(3), pp. 203-235.
- Coleman, J. S. (1988). "Social capital in the creation of human capital", *American journal of sociology*, 94, pp. S95-S120.
- Daly, A. J. et al. (2014). "Assessing capital resources: Investigating the effects of teacher human and social capital on student achievement", *Teachers College Record*, 116(7), pp. 1-42.
- Edinger, S. K. & Edinger, M. J. (2018). "Improving teacher job satisfaction: The roles of social capital, teacher efficacy, and support", *The Journal of Psychology*, 152(8), pp. 573-593.
- Forsyth, P. B. & Adams, C. M. (2004). "Social capital in education", *Educational administration, policy, and reform: Research and measurement*, 251.
- Fox, A. R. & Wilson, E. G. (2015). "Networking and the development of professionals: Beginning teachers building social capital", *Teaching and Teacher Education*, 47, pp. 93-107.
- Galosy, J. A. & Gillespie, N. M. (2013). "Community, inquiry, leadership: Exploring early career opportunities that support STEM teacher growth and sustainability", *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 86(6), pp. 207-215.
- Hargreaves, A. & Fullan, M. (2015). *Professional capital: Transforming teaching in every school*, Teachers College Press.
- Hofman, R. H. & Dijkstra, B. J. (2010). "Effective teacher professionalization in networks?", *Teaching and Teacher Education*, 26(4), pp. 1031-1040.

- Jensen, D. H. & Jetten, J. (2015). "Bridging and bonding interactions in higher education: social capital and students' academic and professional identity formation", *Frontiers in psychology*, 6, 126.
- Johnson, W. (2012). "Never underestimate the value of connections: Social capital's strength lies in expertise, reciprocity, and relevance", *The Learning Professional*, 33(1), 38.
- Modipane, M. & Themane, M. (2014). "Teachers' social capital as a resource for curriculum development: lessons learnt in the implementation of a Child-Friendly Schools programme", *South African Journal of Education*, 34(4).
- Nahapiet, J. & Ghoshal, S. (1998). "Social capital, intellectual capital, and the organizational advantage", *Academy of management review*, 23(2), pp. 242-266.
- Naicker, I. et al. (2016). "Schools performing against the odds: Enablements and constraints to school leadership practice", *South African Journal of Education*, 36(4), pp. 1-10.
- Neugebauer, S. R. et al. (2019). "Social Sources of Teacher Self-Efficacy: The Potency of Teacher Interactions and Proximity to Instruction", *Teachers College Record*, 121(4), pp. 1-32.
- Nolan, A. & Molla, T. (2017). "Teacher confidence and professional capital", *Teaching and Teacher Education*, 62, pp. 10-18.
- Penuel, W. et al. (2009). "Analyzing teachers' professional interactions in a school as social capital: A social network approach", *Teachers College Record*, 111(1), pp. 124-163.
- Petersen, C. & Johnston, K. A. (2015). "The Impact of Social Media Usage on the Cognitive Social Capital of University Students", *Informing Science*, 18.
- Pil, F. K. & Leana, C. (2009). "Applying organizational research to public school reform: The effects of teacher human and social capital on student performance", *Academy of Management Journal*, 52(6), pp. 1101-1124.
- Rehm, M. & Notten, A. (2016). "Twitter as an informal learning space for teachers!?: The role of social capital in Twitter conversations among teachers", *Teaching and Teacher Education*, 60, pp. 215-223.
- Rienties, B. et al. (2015). "A dynamic analysis of social capital-building of international and UK students", *British Journal of Sociology of Education*, 36(8), pp. 1212-1235.
- Van Manen, M. (2016). *Phenomenology of practice: Meaning-giving methods in phenomenological research and writing*, Routledge.
- Van Manen, M. (2016). *Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy*, Routledge.
- Van Manen, M. & Van Manen, M. (2021). *Classic writings for a phenomenology of practice*, Routledge.
- Yoon, S. et al. (2017). "The effects of teachers' social and human capital on urban science reform initiatives: Considerations for professional development", *Teachers College Record*, 119(4), pp. 1-32.